

MÜLKİYE İKTİSADİ VE
SOSYAL ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

Politika Metinleri - 1

Cumhuriyet'in 100.
Yılına Doğru
Türkiye'nin Çevre
Politikası:
Sorunlar ve Çıkış
Yolları

MİSAM
2019

BÜLENT DURU

Bülent Duru

1971 yılında Ankara'da doğdu. 1988'de A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümüne girip 1992 yılında mezun oldu. "Çevre Bilincinin Gelişim Sürecinde Türkiye'de Gönüllü Çevre Kuruluşları" başlıklı yüksek lisans tezini 1995, "Kıyı Yönetiminde Bütünleşik Yaklaşımlar ve Ulusal Kıyı Politikası" başlığını taşıyan doktora tezini 2001 yılında tamamladı. 1993 yılında araştırma görevlisi olarak işe başladığı Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde yerel yönetimler, kentleşme politikası, kırsal gelişme, çevre yönetimi konularında dersler verdi. Barış Bildirisi'ni imzaladığı için 2017 yılında SBF'den atıldı. Kentleşme, yerel yönetimler, çevre politikaları ile siyaset bilimi alanında makaleleri, kitapları, derlemeleri, çevirileri ve araştırmaları bulunmaktadır.

Mülkiye İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (MİSAM), 21. yüzyılın ilk yirmi yılında Türkiye toplumunun karşı karşıya olduğu siyasi, iktisadi, hukuki, kültürel açmazları, geçmişten devralınan yapısal sorunları tespit etmeye ve bunlara kısa, orta ve uzun vadeli çözüm önerileri getirmeye karar vermiştir. Bu kararın başlıca nedeni, kesintisiz bir biçimde ortaya çıkan ve toplumu hareket edemez, önünü göremez, dolayısıyla ne yapacağını bilemez hale getiren geleceği üzerine düşünememe, eyleyememe halinin üstesinden gelmektir. Bu çerçevede Türkiye'nin temel sorunları tespit edilmiş, bu sorun alanlarının uzmanlarından politika metinleri kaleme almaları talep edilmiştir. MİSAM Politika Metinleri'nin her gözün ilk bakışta görebileceği sorunları ve bunların çözümlerini yalın bir biçimde tespit etmesinin yanı sıra toplumun geleceğinin planlanması için de kılavuz niteliğinde metinler olması öngörülmektedir. Bu çerçevede bu ilk politika metinlerinde tespit edilen sorunların yeni politika metinlerinin vesilesi olmaları hedeflenmektedir.

**Mülkiye İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
Politika Metinleri**

Mülkiyeliler Birliği Genel Merkezi
Konur Sokak No: 1 Kızılay Ankara
+90 0312 418 55 72
mulkiye@mulkiye.org.tr

Cumhuriyet'in 100. Yılına Doğru Türkiye'nin Çevre Politikası: Sorunlar ve Çıkış Yolları Üzerine

Bülent Duru

Giriş

Belli bir dönemin çevre politikasını ortaya koymak üzere o zaman diliminde alınan kararların, başlatılan uygulamaların ve varılan sonuçların değerlendirilmesi çevrenin “doğası” gereği, birtakım belirsizlikler, güçlükler taşıyor. Bunun başlıca nedeni kırsal ve kentsel çevrenin ekonomiye yaşam ortamlığı yapmasından ya da hammadde, enerji gereksinimini karşılamasından dolayı türlü sektörlerle ilişkin alınan kararlardan bir biçimde etkilenmesidir. Madencilikten ulaştırmaya, sanayiden ticarete dek bütün yasal düzenlemelerin, yönetsel işlemlerin, yargısal kararların çevresel sonuçları bulunmaktadır. Tek başına, sınırları belirli, bağımsız bir çevre politikasından söz edilemeyeceğinden bu alana ilişkin gelişmeleri yorumlayabilmek için gündelik yaşamın bütün yönlerine, ekonominin tüm sektörlerine ve siyasetin genel işleyişine bakmak gerekmektedir. Bundan dolayı çevre politikalarını ele alırken izlenecek en uygun yol, bir yandan yasama, yürütme ve yargının insan, mekân ve doğa üzerindeki etkilerini sergilemek, bir yandan da ortaya çıkan olumsuz sonuçları giderme yönünde alınacak önlemleri değerlendirmek olacaktır.

A. Çevre Politikamızın Hali

AKP'nin siyaset, ekonomi gibi alanlarda izlediği politikalarda dönemlere ve koşullara göre kökten değişimler olsa da çevre alanında bir sürekliliğin bulunduğundan söz edilebilir: Partinin kurulduğu günden bu zamanlara değin kapsamlı, tutarlı, uzun vadeli bir çevre politikası olmamış, çevresel değerler ve doğal varlıklar ekonominin, siyasetin durumuna göre idare edilmiştir.

Siyasetin gerekleri, sermayenin istemleri ve partililerin beklentileri doğrultusunda önceliğin ekolojiye değil ekonomiye verilmesinden dolayı düzenleyici, yönlendirici, koruyucu çevre eylem planları uygulanamamış, tarım, orman, mera, kıyı alanları sınırsızca enerji, inşaat, madencilik ve ulaştırma sektörünün hizmetine sunulmuştur.

Doğal değerler ve kentsel topraklar Partinin merkezde ve yerelde iktidarını sürdürebilmesi için en kolay yararlanılacak, en hızlı sonuç alınacak kaynaklar olarak görülmüştür. Politik ve ekonomik koşullar doğaya müdahalenin gerekçesini oluşturmuş, idari yapılanma da buna koşul olarak biçimlenmiştir. Ardı ardına gelen seçimler ve içinden geçilen ekonomik bunalım durumun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Doğal değerler üzerinde yaratılan tahribatın ardındaki politikaların karşımıza şu yöntemlerle çıktığını söyleyebiliriz:

- Kamuoyunda ses getirecek havaalanı, saray, köprü, kanal gibi mega projelerin hazırlanması;
- Seçmeni sandığa çekecek afların çıkarılması, izinlerin, ruhsatların verilmesi;
- Girişimcileri harekete geçirecek teşviklerin sağlanması, esnekliklerin tanınması;

- Madencilik, turizm, enerji, inşaat yatırımlarına koşulsuzca izin verilmesi, denetimin azaltılması;
- Parti tabanının kentsel ve kırsal topraklara müdahalesinin kolaylaştırılması;

Yasal ve kurumsal düzenlemelerde önemli sorunlar yaşanması, köklü bir çevre yönetim sisteminin kurulamaması, çevreden sorumlu yönetim birimleriyle sürekli oynanması ve görevlere yetkin kişilerin getirilmemesi etkili bir çevre politikasının uygulanmasına engel olmuş, bütün bunlara koşut olarak sorunlara çözüm bulma çabaları da sonuçsuz kalmıştır.

Ülke yönetiminde gözlenen eğilimler çevre yönetimine de yansımış, kente ve çevreye ilişkin yetkiler merkezileştirilmiş, çevrenin türlü alanlarından sorumlu kuruluşların işlevleri daraltılmış, çevre korumaya ilişkin düzenlemelerde boşluklar oluşturulmuş ya da yargı kararları uygulanmamıştır.

Sonuç olarak bugüne değin izlenen politikalar bir yandan ormanlar, kıyılar, nehirler, meralar, tarım toprakları, sulak alanlar, koruma alanları, biyolojik çeşitlilik gibi çevresel değerleri tahrip etmiş; bir yandan eski eserler, tarihi yapılar, sit alanları gibi kültürel varlıklar üzerinde ağır baskılar yaratmış; bir yandan su, deniz, hava, toprak kirliliğini tehlikeli boyutlara ulaştırmış; bir yandan da gürültü, katı atıklar, çarpık yapılaşma, betonlaşma, araç egemenliği gibi sonuçlarla kentsel yaşamı olumsuz etkilemiştir.

Türkiye'nin çevre politikasının başarı durumu 2018 AB İlerleme Raporu'nda şöyle belirtilmektedir: "Genel olarak, kimyasallar gibi alanlar hariç olmak üzere, geçen yıl içerisinde hemen hemen hiç ilerleme kaydedilmemiştir."¹ Belki de çevre politikasındaki en olumlu gelişmenin, ironik biçimde, ekonomideki bunalım ve küçülme nedeniyle, emisyon oranlarında yaşanan azalmayla iklim değişikliği alanında olduğu bile söylenebilir.

Söylem Değişikliği

Özellikle son dönemde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kentsel ve çevresel değerlerin zarar görmesine eleştiriler yönelttiğini, örneğin dikey değil yatay mimariyi savunmaya başladığını, bu doğrultuda millet bahçelerinin yapılması, plastik poşetlerin azaltılması gibi kimi çevreci projelerin gündeme getirildiğini görüyoruz. 9-10 Ocak 2019 tarihlerinde Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yerel Yönetimler Sempozyumu'ndaki sözleri buna örnek verilebilir:²

"Deniz kenarlarını, orman alanlarını betona çevirme gayretinde olanlar var. Şu para var ya, nelere muktedir, bu kapitalizm nelere muktedir? Orman morman ne var ne yok kesiyor, atıyor, götürüyor. 'Oraya ben bir dikey mimari yapayım, malı götüreyim', yapılan iş bu. Yani doğa şöyle olmuş, böyle olmuş umurunda değil..."

¹ Avrupa Komisyonu, 2018 Türkiye Raporu, Strazbourg, s.91.

https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf.

² Erdinç Çelikkan, "Yatay Mimari Çağrısı: Para Nelere Muktedir", Hürriyet, 10 Ocak 2019, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yatay-mimari-cagrisi-para-nelere-muktedir-41078443>.

Buna benzer biçimde AKP'nin 2019 yerel seçimleri öncesinde açıkladığı Yerel Yönetimler Manifestosu'ndaki şu satırlar da yıllardan beri çevre politikasına yöneltilen eleştirilerin üstü örtülü biçimde kabulü olarak değerlendirilebilir:³

“Çevreye saygılı şehirler ile Rabbimizin bize emanet ettiği tabiat içinde, canlı veya cansız tüm varlıklarla birlikte uyum içinde bir hayat sürdürebilmemizi sağlayacağız. Halkımızın ailesiyle huzur içinde vakit geçirebileceği, dinlenebileceği, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılabileceği Millet Bahçelerini her şehrimize yaygınlaştıracacağız. Tabiat kaynaklarının sonsuz olmadığı bilinciyle, şehirlerimizi yeşil alanlarıyla güzelleştirirken, kitlesel tüketimden kaynaklanan atıkların da çevreyi kirletmesine engel olacağız. Katı atıktan kanalizasyona, hava ve gürültü kirliliğine kadar, çevreye zarar veren tüm unsurların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik yatırımları her şehrimize yaygınlaştıracacağız. Bu kapsamda Sıfır Atık Projesi'ni her kurumumuzda, her evimizde hayata geçireceğiz. İnsan-şehir-tabiat dengesini en ideal şekilde gözeterek, şehirlerimizi yeşil ve sürdürülebilir büyüme ilkesiyle inşa ve ihya edeceğiz.”

Dışarıdan bakan biri bu sözleri ve projeleri duyduğunda ülkenin yönetiminin, ekonominin işleyişinin çevreye duyarlı biçimde belirlendiğini düşünebilir. Oysa uzun yıllar boyunca üst düzey siyasetçilerin, bürokratik kadroların, belediye başkanlarının çevre politikalarına yöneltilen eleştirileri genelde görmezden geldiklerini ya da çevreye zarar veren projelerin ekonomik alanda getireceği yararları ön plana çıkararak püskürtmeye çalıştıklarını biliyoruz.

Çevre Politikasının Önündeki Engeller

Her ne kadar söylem düzeyinde doğal değerlerin korunmasına, dengeli kentleşmenin önemine değinilmeye başlansa da merkezi yönetimce geliştirilen büyük projelere, yerel yönetimlerce başlatılan uygulamalara göz atıldığında çevre politikaları alanında en küçük bir değişikliğin bile olmadığı görülecektir. Kurulduğu günden beri doğal varlıkların değerini ekonomik, siyasi getirileri üzerinden gören, yalnızca Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin gündemde olduğu dönemlerdeki zorunluluklar sonucu kimi adımlar atan Parti hiçbir dönemde güçlü, etkili, kapsamlı bir çevre politikası uygulamamıştır.

AKP'nin çevresel değerleri, kültürel ve doğal varlıkları koruma yönünde adımlar atmasının önünde birtakım yapısal güçlükler bulunuyor. Yerelde ve merkezde iktidara geldiğinden beri çevresel değerleri, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmede, sermaye birikimi sağlamada, rant elde etmede, yandaşları desteklemede, seçmenleri kazanmada başvurulacak en kolay yol olarak gören partinin ekolojik dengeyi ve doğal varlıkları koruyucu yönünde somut adımlar atmasını beklemek çok gerçekçi değil.

İmar aflarından orman alanlarının yerleşime açılmasına; gökdelenlere ruhsat verilmesinden sulak alanlarda havaalanı yapılmasına, denizlerin doldurulmasından nükleer santral inşasına kadar izlenen doğrultunun ortak noktası, bu girişimlerin bir biçimde çevresel değerlerin ya üzerinde yükselmesi, ya bunları olumsuz biçimde etkilemesi ya da onları yok etmesidir. Köprülerden havaalanlarına, gökdelenlerden alışveriş merkezlerine, hes'lerden nükleer santrallere kadar son dönemde gündeme getirilen enerji, inşaat, ulaştırma, madencilik ve konut yatırımlarının hemen tümünü bu kapsam içinde değerlendirmek gerekir. Kamuoyunda ses getirecek büyük yatırımların finansmanı için Varlık Fonu gibi yeni araçların kullanıldığını, söz konusu

³ <http://politikam.com/iste-ak-partinin-11-maddelik-secim-manifestosu.html>

projelerin imar, izin, ruhsat, ÇED, denetleme gibi aşamalarının kolaylaştırılıp hızlandırıldığını söylemeye gerek bile yok.

AKP'nin kurulduğu 2001 yılından bu yana Türkiye beş genel, dört yerel, üç referandum, bir de Cumhurbaşkanlığı olmak üzere 13 seçim geçirmiştir. Yaklaşık olarak bir buçuk yılda bir seçim dönemine girilmesi kapsamlı planların oluşturulmamasına, uzun vadeli politikaların izlenememesine, popülist kararların alınmasına ve çevresel değerleri koruyucu kuralların esnetilmesine yol açmıştır. Bu dönemlerde getirilen imar barışı, kömür dağıtımı, 2b gibi düzenlemelerin doğal dengeye ve kentsel düzene sonuçları sonradan ortaya çıkacak ağır etkileri olmuştur.

2016 Yılındaki Darbe Girişiminin Sonuçları

2016 yılındaki darbe girişiminden sonra çevre politikası olağan koşulların dışında yeni faktörlerin etkisi altında biçimlenmeye başlamıştır. Bunları, doğal varlıkların olağanüstü ortamda alınan hukuksal, ekonomik önlemlerden olumsuz etkilenmesi; sık sık yapılan seçimler nedeniyle uzun vadeli politikaların uygulanamaması ve kentsel düzeni, çevresel değerleri koruyucu kuralların gevşetilmesi biçiminde özetleyebiliriz.

Darbe girişiminin çevre politikasına en önemli etkisi, yürürlüğe konulan olağanüstü hal ile kent ve çevreye ilişkin demokratik eylemlerin, hak taleplerinin, katılım yollarının, örgütlenme girişimlerinin, toplumsal hareketlerin baskı altına alınması ve bu dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle ekonomik büyümeyi sağlamak uğruna çevresel değerlerin kullanılmasını, tahrip edilmesini hızlandıracak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olmuştur.

2017 Yılındaki Anayasa Değişikliğinin Etkileri

6 Nisan 2017 referandumu ile kabul edilen Anayasa değişikliğinin kente ve çevreye ilişkin en önemli etkisinin Cumhurbaşkanının gerekli gördüğü konularda kararname ve yasaların uygulanmasını yönlendirmek üzere yönetmelik çıkarma yetkisine kavuşturulması olduğu söylenebilir. Cumhurbaşkanı kent ve çevre yönetiminin hem yasal hem de örgütsel çerçevesini tek başına belirleyebilecek, sosyal haklar içinde yer alan çevre hakkı ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirebilecek, belediyelerle ilgili kararları tek başına alabilecektir. Buna kentsel ve çevresel düzenlemelerin denetlenmesinde eskiden önemli bir yere sahip olan Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin seçiminde ve buna benzer biçimde Devlet Denetleme Kurulu'nun oluşum ve işleyiş biçiminde Cumhurbaşkanının yetkilerinin görece olarak artırılmasını da ekleyebiliriz. Meclisin bilgi edinme ve denetim yolunda kullandığı araçların zayıflatılmasından, örneğin gensorunun kaldırılmasından, sorunun da yalnızca yazılı soru biçiminde sınırlandırılmasından da söz etmek gerekir. Bütün bunların kentsel, çevresel sorunların gündeme gelmesini, paylaşılmasını, tartışılmasını engelleyen düzenlemeler olduğundan kuşku yok.

Çevre Hakkı Kâğıt Üstünde

Etkileri günümüze değin süregelen bu dönemde demokrasi ve özgürlük alanları daraltılmış, olağanüstü yönetim biçimi devam ettirilmiş, yönetimin her düzeyinde merkezileşmeye gidilmiş, hak talepleri görmezden gelinmiş, toplantı ve yürüyüşlere engellemeler getirilmiş, bilgi ve başvuru hakkı engellenmiş, halkın, demokratik kuruluşların, meslek örgütlerinin, yerel yönetimlerin sorunları, istekleri, önerileri dikkate alınmamıştır. Onur Hamzaoğlu'nun hapsedilmesi, Bülent Şık'ın yargılanması örneklerinde görüldüğü gibi çevre, gıda ve halk sağlığı konularında özgür biçimde

çalışmalarda bulunmanın ve sorunların üzerine gitmenin önünde önemli engeller bulunmaktadır. Çevre yönetiminin en önemli ilkelerinden katılımın yok sayıldığı bu politikalar çevre hakkı, sağlık hakkı, su hakkı, gelişme hakkı, bilgiye erişim hakkı ve insanlığın ortak mirasından yararlanma hakkını, başka bir anlatımla bir bütün olarak dayanışma haklarını olumsuz olarak etkilemektedir.

B. Çevre Politikasında Sorunlu Alanlar

Yukarıdaki sayfalarda AKP'nin çevre politikası ana hatlarıyla ortaya konarak son dönemdeki gelişmelerin buna etkilerinden söz edilmişti. Bu bölümde ise bugüne değin izlenen politikaların yarattığı sorunların genel görünümüne bakılacaktır. Doğal dengeye ve çevreye verilen zararı ortaya koymak için yalnızca çevre ve kentleşme ile ilgili yasal düzenlemelere ve uygulamalara bakmak yeterli değildir, bunun yanında tarımdan turizme, inşaattan enerjiye bütün uğraş alanlarının durumunu da ele almak gerekir. Türü ekonomik sektörlerin, doğal dengeye ve yaşam ortamlarına verdiği zararın bütün boyutlarıyla ortaya konulması ancak kapsamlı çalışmalarla mümkün olacaktır. Bundan dolayı burada doğal değerler, çevre yönetimi ve ekolojik denge konusundaki sorunlardan yalnızca ana hatlarıyla söz edilecektir. Kentsel alanda yaşanan sorunlar, izlenen politikalar başka bir raporda ele alınacağından çevreyi tahrip eden, doğal değerleri aşındıran kararların, uygulamaların yarattığı sonuçların ana başlıklar halinde sıralanmasıyla yetinilecektir.

Çevre Politikası

- Uzun vadeli, kapsamlı, tutarlı bir çevre politikası bulunmamaktadır.
- Kentsel, endüstriyel büyüme kendiliğinden çözümlerle ve plansız olarak gerçekleşmektedir.
- Enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inşaat sektörleri çevreci bakış açısıyla yönlendirilmemektedir.
- Havaalanı, köprü, nükleer santral gibi büyük projelerin çevre üzerindeki etkileri hesaba katılmamaktadır.
- İklim değişikliği konusunda güçlü önlemler alınmamaktadır; meteorolojik karakterli doğal afetlerin sayısında artışlar görülmektedir.
- Çevresel yatırımlar için finansal kaynaklar geliştirilmemektedir.
- Çevre dostu yöntemlerden, uygulamalardan, yeniliklerden yeterince yararlanılmamaktadır.
- Çevreye ilişkin araştırma, geliştirme çalışmaları yeterince desteklenmemektedir.

Çevre Yönetimi

- Çevre yönetiminin planlama, uygulama ve izleme aşamaları sorunlarla doludur.
- Çevre yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklarda belirsizlikler, çakışmalar ve boşluklar bulunmaktadır.
- Merkezi yönetimin ilgili birimlerinin ve yerel yönetimlerin alan ve yetkilerinde sorunlar bulunmaktadır.
- Çevre, orman ve sudan sorumlu Bakanlıklar, birimler çok sık değiştirilmektedir.
- Çevre yönetiminde göreve gelmede ve yükselmelerde liyakat ilkesine uyulmamaktadır.
- Çevresel etki değerlendirmesinin (ÇED) gerekleri yerine getirilmemekte, çoğu projede göstermelik olarak uygulanmaktadır.

Çevre Hakkı

- Çevreye ilişkin taleplerin dile getirilmesini sağlayacak olan demokratik hak ve özgürlüklerin önünde engeller bulunmaktadır.

- Katılım yolları, hak talepleri, örgütlenme girişimleri, demokratik tepkiler ve toplumsal hareketler ağır baskı altındadır.
- Çevre yönetiminde katılım söz konusu değildir; halkın, demokratik kuruluşların, meslek örgütlerinin, yerel yönetimlerin sorunları, istekleri, önerileri dikkate alınmamaktadır.
- Çevresel bilgiye erişim hakkının gerekleri yerine getirilmemektedir.
- Mahkeme kararlarının uygulanmasında sorunlar bulunmaktadır.

Doğal Varlıklar

- İnşaat, sanayi, enerji, madencilik, konut, turizm ve ulaştırma yatırımları ya doğal ve kültürel varlıkların üzerinde gerçekleşmekte, ya onlara zarar vermekte ya da yok etmektedir.
- Sulak alanlarda, kıyılarda, ormanlarda ve sit alanlarında yapılaşma sürmektedir.
- Biyolojik çeşitliliğin kaybı artarak devam etmektedir.
- Yeraltı su kaynakları sulama amacıyla kullanılmaktadır.
- Sulama ve baraj projeleriyle sulak alanlar tahrip edilmektedir.
- Korunan alanlar için getirilen yönetsel düzen sorunlarla doludur; kimi alanlarda yetki ve sorumluluklar iç içe geçmiş durumdadır, kimi alanlarda da boşluklar oluşmaktadır.

Orman Alanları

- Yerleşim ve sanayi için yanlış yer seçimi, turizm, aşırı otlatma, yangınlar ve kırsal kesimdeki yoksulluk nedeniyle ormanlar zarar görmektedir.
- Düzenli aralıklarla büyük alanlar turizm, yerleşim, sanayi, madencilik, eğitim, savunma gibi amaçlarla orman sınırları dışına çıkarılmaktadır.
- Sık sık çıkarılan imar aflarıyla ormanlarda, kıyılarda, baraj koruma bölgelerinde yapılmış yapılar yasallık kazanmaktadır.
- Orman köylüleri için yeterli yaşam kalitesi sunan ve doğa korumayı sağlayan dengeli bir politika geliştirilememiştir.
- Orman yangınlarına etkili, güçlü biçimde müdahale edilememektedir.

Deniz ve Kıyı Alanları

- Kıyıları inşaat, turizm ve enerji sektörlerinin tehdidi altındadır.
- Anayasanın deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilmesine ilişkin hükmünün uygulanmasında sorunlar yaşanmaktadır.
- Kıyı alanları boş ya da az kullanılan ikinci konutların işgali altındadır.
- Deniz kirliliğine karşı etkili önlemler alınmamaktadır.
- Balıkçılık ve turizm sektörleri çevreci bakış açısıyla yönlendirilmemektedir.

Tarım Alanları, Kırsal Çevre

- Kentleşme tarım alanlarına doğru yönelmektedir.
- Tarım topraklarının amaç dışı kullanımı devam etmektedir.
- Sürdürülebilir olmayan tarım yöntemleri uygulanmaktadır.
- Anız yakma topraktaki mikroorganizmaları yok etmekte, birçok hayvan ve böceği öldürmekte, toprağın yapısını ve verimliliğini bozmaktadır.
- Yanlış sulama, ağır kimyasal madde ve gübre kullanımı önemli sonuçlara yol açmaktadır.
- Verimli olmayan sulama nedeniyle tarım alanlarının tuzlanması biyolojik çeşitliliğin kaybına neden olmaktadır.
- Hibrit tohumlar aşırı su gerektirmekte, bu da kuraklığa yol açmaktadır.
- Avcılık ve balıkçılık denetimsiz biçimde, sürdürülebilir olmayan yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

-Tıbbi bitki ve otların denetimsiz toplanması, kullanılması, ihraç edilmesi devam etmektedir.

Kentsel Çevre

- İmar planlarının uygulanmasında önemli sorunlar bulunmakta, planlar çok sık değiştirilmekte, gelişmeler mevzi imar planlarıyla yönlendirilmektedir.
- Sık sık imar afları çıkarılmaktadır.
- Kent içindeki açık alanlar ve meydanlar giderek azalmaktadır.
- Özellikle İstanbul'da deprem toplanma alanlarında yapılaşmaya izin verilmektedir.
- Kentiçi ulaşımda motorlu taşıtların egemenliği devam etmektedir; deniz yolu, bisiklet, raylı sistemler gibi çevreci çözümlerin payı düşük kalmaktadır.
- Kent merkezlerinde yayalaştırma uygulamaları yaygınlaştırılmış değildir.
- Büyük şehirlerde gürültü ve görüntü kirliliği önemli bir sorun olarak durmaktadır.
- Özellikle büyük şehirlerde temiz içme suyu sorunu bulunmaktadır; su kayıp ve kaçakları sorunu devam etmektedir.

Kirlilik

- Endüstriyel, tarımsal kirlilik ve evsel atıklar, kıyı, deniz ve sulak alan ekosistemlerini bozmaktadır.
- Atık yönetiminde sorunlar bulunmaktadır; katı atık yönetiminin atık azaltma, kaynaktan ayırıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf aşamaları gelişmiş değildir.
- Endüstriyel kirlenme önemli sorunlar yaratmaktadır.
- Özellikle kış aylarında hava kirliliği önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Enerji

- Barajların yapımında doğal değerler, tarihi ve kültürel varlıklar dikkate alınmamaktadır.
- Sayıları giderek artan HES'ler nehirler üzerinde büyük baskılar yaratmaktadır.
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının payı büyük değildir.
- Nükleer santral projeleri önümüzdeki dönemde tehlikeler yaratmaya adaydır.
- Tüketim alışkanlıklarının, yaşam biçimlerinin ekolojik yönde geliştirilmesi doğrultusunda çaba harcanmamaktadır.

C. Çıkış Yolları Üzerine

Ekolojik denge ve doğal değerler üzerindeki baskıyı azaltacak, bugüne değin oluşturulan tahribi giderecek önlemlerin neler olduğuna ilişkin çok çaba harcamaya, radikal önerilerde bulunmaya gerek yok. Çevre sorunlarına ilişkin uluslararası belgelerin, akademik çalışmaların, yasal düzenlemelerin hemen hepsine yansıyan ilkelere bakılması yeterli olacaktır. Çevre politikası, çevre yönetimi, doğal varlıklar, kentsel çevre, enerji kaynakları ve çevre hakkı biçiminde altı ana başlık altında toplanan önerilerin, yalnızca çevre politikalarının alması gereken doğrultuyu gösterdiklerini, var olan ekonomik, politik koşullardan ötürü bütünüyle yaşama geçirilmesini beklemenin gerçekçi olmayacağını da belirtmek gerekir.

Çevre Politikası

Daha sağlıklı yaşam ortamlarına ulaşmak, doğal varlıkları korumak ve iklim değişikliği gibi küresel sorumlulukların gereklerini yerine getirebilmek için etkili, kapsamlı ve uzun vadeli bir çevre politikasına sahip olmak gerekmektedir. Böyle bir politikanın uygulanabilmesi için başta enerji, sanayi, tarım, ulaştırma, inşaat olmak üzere bütün

sektörler çevreci bir bakış açısıyla yeniden düzenlenmelidir. Çevre koruma yönünde alınacak önlemler tek bir sorun alanı için değil, bir bütün olarak ekolojik denge ve kentsel düzen için olumlu sonuçlar doğuracaktır. Örneğin herhangi bir termik santral yapmak yerine yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek yalnızca iklim değişikliği için değil, suyun, toprağın, havanın korunması için de olumlu etkiler yaratacaktır. Bundan dolayı tek tek doğal varlıkları koruma yönündeki önlemlerden, örneğin iklim değişikliği, ormanların korunması gibi alanlarda eylem planlarının belirlenmesinden çok ekonominin bütün sektörlerinde ekolojik kaygıların göz önünde bulundurulması daha önemlidir. Avrupa Birliği'nin çevre politikası ilkelerinden uygulanması en zoru olan bütüncülük (entegrasyon) yani çevreci anlayışın bütün politika alanlarına yedirilmesi de bununla ilgilidir.

Çevre Yönetimi

Merkezdeki kurumları, yerel yönetimleri ve özel sektörü yönlendirmek üzere uzun vadeli, kapsamlı, tutarlı bir çevre planı hazırlanmalıdır. Çevre dostu yöntemlerden, uygulamalardan, yeniliklerden yararlanılmalı, çevreye ilişkin araştırma, geliştirme çalışmaları desteklenmelidir. Hangi Bakanlık bünyesinde olursa olsun, kurumsal yapısında çok sık değişikliğe gidilmeyen, siyasetin, sermayenin etkilerinden uzak, etkili bir çevre yönetim birimi kurulmalı, liyakat sahibi, konunun uzmanı kişiler göreve getirilmelidir. Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) güçlü biçimde uygulanmalı, yatırım sonrası etkiler de sıkı biçimde denetlenmelidir.

Doğal Varlıklar

Sulak alanlar, kıyı alanları, orman alanları, tarım alanları, meralar ve doğal sit alanları yapılaşmaya kapatılmalı, enerji, madencilik, ulaştırma ve turizm sektörlerine ilişkin projelerin bu alanlarda gerçekleşmesine izin verilmemelidir. Kıyıları kamu kurumlarının ve özel sektörün ayrıcalıklı kullanımından kurtarılmalı, Anayasanın gereklerine uygun biçimde, halkın yararlanmasını engelleyici uygulamalara son verilmelidir. Nehirler, denizler, kıyıları ve orman alanları madencilik inşaat, turizm ve enerji sektörlerinin tehdidinden kurtarılmalıdır. Balıkçılık ve turizm sektörleri çevreci bakış açısıyla yönlendirilmelidir. Tarım topraklarının amaç dışı kullanımına son verilmelidir. Köyleri ortadan kaldırarak kırsal kesimleri de Büyükşehirlerin yönetimine dahil eden 6360 sayılı yasal düzenlemenin doğal varlıklar, kırsal alanlar ve tarım toprakları üzerindeki olası olumsuz etkilerini önlemeye yönelik önlemler alınmalıdır.

Kentsel Çevre

Kentsel gelişme planlı sürdürülmeli, imar planları tam olarak uygulanmalı, sık sık imar afları çıkarılmamalıdır. Kentleşmenin tarım, orman ve sit alanlarını tahrip etmesine karşı önlemler alınmalıdır. Kent içindeki açık alanlar ve meydanlar çoğaltılmalı, yayalaştırma uygulamaları yaygınlaştırılmalı, afet toplanma alanlarında yapılaşmaya ve başka faaliyetlere izin verilmemelidir. Ulaşımında deniz yolu, bisiklet, raylı sistemler gibi çevreci yollara başvurulmalıdır. Halka temiz ve ucuz içme suyu sağlayan bir sistem kurulmalıdır. Katı atık yönetiminin atık azaltma, kaynakta ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf aşamaları geliştirilmelidir.

Enerji Kaynakları

Yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelinmeli, barajların ve diğer enerji tesislerinin yapımında doğal değerler, tarihi ve kültürel varlıklar dikkate alınmalı, nükleer santral projeleri ve nehirler üzerinde baskılar yaratan HES'lerden vazgeçilmelidir. Çevre

teknolojileri ve temiz enerji konusundaki araştırma geliştirme faaliyetleri desteklenmeli, tüketim alışkanlıklarının, yaşam biçimlerinin ekolojik yönde geliştirilmesine ilişkin çaba harcanmalıdır.

Çevre Hakkı

Çevreye ilişkin taleplerin dile getirilmesine uygun bir ortam yaratılmalı, demokratik hak ve özgürlüklerin önündeki engeller kaldırılmalıdır. Çevresel bilgiler herkesin erişimine açık olmalı, çevre yönetimine halkın, demokratik kuruluşların, meslek örgütlerinin, yerel yönetimlerin uygun araçlarla katılımı sağlanmalıdır. Çevreyle ilgili konulardaki mahkeme kararları uygulanmalıdır.

Sonuç

Ekolojik dengenin korunması ve doğal değerler üzerindeki baskının azaltılması ancak siyasi koşulları belirleyen, ekonomik kararları alan, sanayide söz sahibi olan, imar planlarını yapan, kitle örgütlerini temsil eden aktörlerin belli ilkeler çerçevesinde uzlaşmasıyla gerçekleşecektir.

Çevre politikasında iyileştirme sağlamak için ekonominin bütün alanlarının çevreci bakış açısıyla yönlendirilmesi, çevre yönetiminin yeniden düzenlenmesi, çevre eylem planlarının uygulanması, çevresel etki değerlendirmesinin gereklerinin yerine getirilmesi ve alternatif enerji kaynaklarına yönelinmesi gerekiyor.

Yukarıda ana hatlarıyla ortaya koyulan yaklaşım önerilerinin yaşama geçirilmesi için en etkili yöntem ekonomiyi inşaata ve doğal kaynaklara dayalı olmaktan kurtaracak alternatif gelişme yollarının üzerine düşünmeye başlamak olacaktır.

∞∞∞∞

Politika Metinleri - 1

Cumhuriyet'in 100. Yılına Doğru
Türkiye'nin Çevre Politikası:
Sorunlar ve Çıkış Yolları

BÜLENT DURU

MÜLKİYE İKTİSADİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

MİSAM
2019

KONUR SOKAK NO: 1 KIZILAY ANKARA
0 312 418 55 72 - 0 312 418 82 98
mulkiye@mulkiye.org.tr